

† Kanonik dr. Frančišek Lampe.

oliko izbornih mož je „Dom in svet“ že popisal v teku let! In kadar smo stali ob odprti rakvi, v kateri je ležal strt od hladne smrti zaslužen in darovit sin našega naroda, krčilo se nam je srce od žalosti nad bridko izgubo.

Najhujši udarec pa nas je zadel zadnje dni, in rana, ki nas boli danes, se dolgo ne bo zacelila. Saj objokujemo izgubo moža, za katerem ne žaluje le naš list kot po svojem ustanovitelju in mnogoletnem uredniku, za katerem ne jočejo le stotine sirot, ki jim je bil ljubezniv odgojitelj, katerega ne časté le mnogobrojni izobraženci kot svojega duhovitega učitelja, katerega krepkega uma ne pogrešata le znanost in umetnost slovenska — mi žalujemo za možem, na katerega je gledal ves slovenski narod kot na uzor človeka, duhovnika in učenjaka, in od zadnje gorske koče do zbora učenjakov po vsej slovenski zemlji čuti vse ljudstvo našo bolečino ob njegovi izgubi.

Nepričakovano nas je zadela bridka izguba. Dolgo je nosil v prsih kal smrtne slabosti, a z zmagujočo silo svojega krepkega duha je hotel nadomestiti telesno šibkost. Bližali so se ravno dnevi katoliškega shoda, katerega je z najsrčnejšimi željami pozdravljal, saj je bil zanj prevzel poročilo o znanosti. A ko je napočil zaželeni dan, odpovedale so mu telesne moči — moral je leči na bolniško posteljo, pač ne vedé, da mu bo tako kmalu — mrtvaška postelja. Štirinajst dnij je ležal. Dné 14. kimavca je pobožno prejel svete zakramente za umirajoče. Ah, bili so dolgi dnevi, bile so bolestne noči, ko se je življenje borilo s smrtjo v nejednaki borbi. Ob njegovi postelji smo stali, hoteč mu pomagati, in tisočere molitve so se noč in dan dvigale proti nebesom za njegovo zdravje. Iz vseh krajev naše domovine so neprenehoma prihajala vprašanja, in najhujše nam je bilo, da nismo mogli odgovarjati drugega, nego to, kar smo videli s skrbjo in čutili s strahom. Videli smo v slabotni in trohljivi posodi velikega nesmrtnega duha; in čim bolj smo obupavali nad tem umirajočim telesom, s tem večjim spoštovanjem smo občudovali mirno veličastnost te izredne duše, okrašene od Stvarnika z najdragocenejšimi darovi. V vseh bolečinah, celo v dolgotrajnem smrtnem boju, ko se je njegovo srce krčilo z zadnjimi silami, ohranil si je svežega, krepkega duha, ki je jasno sodil in mislil, dokler ni popolnoma ugasnila luč očesa.

Dné 24. kimavca ob eni po noči je prejel zadnjič sveto Rešnje Telo, ob štirih zjutraj še jedenkrat sveto odvezo, ob četrtna osem je izdihnil,

štiridesetleten mož. Svoje premoženje je bil večinoma že prej izdal v dobre namene; kar je ostalo, je zapustil „Marijanišču“.

Vso grenkost njegove smrti občutimo, ako pogledamo nazaj v njegovo delovanje in si prikličemo v spomin njegova mnogoštevilna dela. Kratko dobo je živel, a dolgo vrsto del dovršil; tiho je delal, pa temeljito dodelaval; majhno število njegovih let je napolnjeno zrelih plodov, ker niti jednega praznega dneva ni poznal.

Bil nam je vzoren duhovnik. Njegov značaj je podoben vitki jelki, ki se naglo vspne iz grmovja in naravnost raste proti solncu. Bil je ascet. Že v zgodnji mladeniški dobi, ko je kot bogoslovec spoznaval neminljivo krasoto krščanske popolnosti, je v svoj dnevnik izlival žareča čustva svoje po idealih hrepeneče duše, in v teh zapiskih se vedno in vedno obnavlja trdni sklep: Oprostiti duha vseh nizkih spon, zasušiti telo, da bo duh svobodno zavladal v kraljestvu idej. Svet ceni le njegova zunanja dela, a večje, krasnejše, veličastnejše je to, kar je z božjo milostjo sam v sebi ustvaril vzvišenega v borbi za popolnost.

Bil nam je velik učenjak. Njegov duh se je neprenehoma pečal z bogoslovnimi in modroslovnimi vprašanji. Če je hodil, če je stal, če je sedel, še celo kadar je jedel, je vedno razmotrival kak problem. Velikanski spomin, ki je bil pri vsej obsežnosti izredno gibčen in lahkoten, je iz neumorne pridnosti zajemal dan na dan novih zakladov. Za strokovnjaka bi bilo posebno zanimivo zasledovati, kako je njegov duh od začetka se nemirno nagibal sem ter tje med raznimi sestavi, dokler ni slednjič po raznih ovinkih se ustanovil na trdnem temelju novoškolaističnega sestava. Bil je kristijan v življenju in mišljenju, zato je postal katoliški učenjak. Njegovo znanje pa nikakor ni bilo omejeno na ti dve stroki. Njegovo geslo je bilo, da se v bogoslovju strinjajo vse druge znanosti, kakor se vse mavrične barve strinjajo v solnčni svetlobi. Zato se je bavil tudi s prirodoslovjem, z zgodovino in z vsakim znanstvenim napredkom. Zlasti pri duše-

slovju in v apologetiki mu je mnogo koristilo to znanje. Svojo omiko pa si je še posebej razširil s potovanjem, na katero se je vedno vestno pripravljaj, da ni izgrešil ničesar, kar je hotel videti.

Kdo ne pozna njegovih zaslug za lep slovje in umetnost? Dasi sam ni bil tvoren umetnik, imel je pa gorko ljubezen do umetnosti in jasno razsodnost o lepoti. Že njegov slog kaže tako gladko umerjenost, da se iz njega zrcali po lepoti težeči duh. Morda doslej še nismo imeli moža, o katerem bi mogli reči s toliko pravico, da je humanist v najboljšem in najblažjem pomenu te besede, kakor ranjki kanonik — v najboljšem pomenu te besede seveda, zakaj vedno je npravne zahteve spoštoval najvišje, in le v luči večnega zakona je iskal prave lepote. Koliko ljubezen je posvetil „Dom in svetu“! Poleg vseh svojih težavnih del se je sam učil fotografovanja, da ga okraši in ozaljša, in le njegovi vstrajni delavnosti se moramo zahvaliti, da imamo slovenski ilustrovan list.

A njegova železna vstrajnost je imela tudi moč privlačnega magneta, ki je družila okoli sebe nadarjene mlade moči. Kjerkoli je zasledil razvijajočega se duha, katerega neka skrita energija sili k slovstvenemu delu, a ne najde oblike in ne pozna poti, da bi prodril v javnost, pristopil je k njemu kot blag prijatelj, mu svetoval in ga podpiral, tolažil in bodril. Tako nam je vzbudil mnogo pisateljev, tako nam jih je mnogo ohranil na pravi poti.

In slednjič, da odkrijemo še jedno ljubeznivo stran njegovega značaja: Bil je krščanski mladinaljub. Če so bile njegove misli vedno v službi znanosti, so pa njegova dela bila vedno v službi ljubezni do bližnjega. „Ko sem bil še mlad“, tako nam je nekoč rekel, „sem si vedno želel, da bi iznašel tak znanstven sestav, da bi strmел nad njim ves svet. Sedaj pa vidim, da je najlepše na svetu, bližnjemu skazovati dobrote. Bog mi daj potrpežljivo ljubezen!“ Kolikim sirotam je sočutno polagal svojo dobrotno roko na glavo in jih blagoslavljal! Koliko je storil za „Marijanišče“ in za Vicencijevo družbo! Še na

smrtni postelji mu je bila jedina skrb ta, da ne bi ž njegovo smrtjo trpela „Dom in svet“ in „Marijanišče“.

Bodi za danes dovolj teh spominov! Saj se Te bomo spominjali v tem listu še večkrat, blagi pokojnik!

Delal si za Boga in za domovino, in najlepši spomenik si sebi postavil sam v svojih nesmrtnih delih.

Mi pa hočemo zvesto izpolnovati obljubo, ki smo ti jo dali v grenkih trenutkih, ko se je Tvoja duša ločevala od telesa: Skrbeti hočemo, da Tvoja dela ne zamró, ampak da se razvijejo nad Tvojim grobom v vedno lepšem cvetu Bogu v čast in domovini v korist.

Ti pa, nepozabni pokojnik, izprosi nam blagoslova od Vsemogočnega!

Valentin Mandelc.

(Spisal Božidar Flegerič.)

Polasti se nas žalost, ako pomislimo, koliko delavnih močij je moralo med Slovenci v najlepši dobi pod zemljo. Kje sta marljiva prirodopisca Tušek in Erjavec? Kje rahločutni pesnik Simon Jenko? Kje dobrodušni profesor Valentin Mandelc?

Tako izvrstne osme šole ni imela Ljubljana nikdar prej in je morda ne bo skoro imela, kakoršna je bila tisto leto, ko so omenjeni z drugimi vred delali maturo. Izmed teh še jedini pesnik Stritar razpenja na Dunaju svoja pesniška krila; ostali so že vsi mrtvi.

Valentin Mandelc se je porodil dne 16. svečana l. 1837. Oče mu ni imel nikaškega premoženja, bil je pa priden sedlar. S svojim rokodelstvom je živil pošteno svojo obitelj in zraven toliko prigospodaril, da si je za nekaj let kupil malo hišo. V šolo je začel mali Valentin hoditi v Ljubnem na Gorenjskem, kjer mu je babica stanovala, ostale početne šole je zvršil doma v Kranju, kjer je zadnji razred ponavljal, ker je imel šele devet let in se je zdel roditeljem za gimnazijo premlad. V gimnazijo je prišel l. 1847. Prej nego je zvršil prvi tečaj drugega gimnazijskega razreda, umrl mu je oče nagle smrti. To je bila velika nesreča za ubogo obitelj. Vsa rodbina je trpela veliko revščino, in ko je izvršil prvi tečaj, rekla mu je mati, da

ne more več plačevati zanj, naj torej ostane doma. Tega živi deček ni storil, temveč je šel nazaj v svoje stanovanje, a ni povedal živi duši, da mati nima denarja. Ko bi se moralo plačati stanovanje in hrana, prosil je nekaj časa, da naj ga še pusté, slednjič je pa moral oditi. Tudi v drugem stanovanju se mu je tako godilo. Poldrugo leto ga je trla velika beda. V četrtem gimnazijskem razredu je prišel k neki nepremožni obitelji, kjer je poučeval dva mala dečka in dobil za to stanovanje in hrano. Za obleko mu je dal neki trgovec sukno. V petem razredu je ostal pri isti obitelji in zraven še nekaj prislužil s poučevanjem. V šestem razredu je več ur na dan poučeval in dobil ustanovo v znesku 32 gld. Tedaj je začel plačevati stare dolgove, a poplačal jih je stoprav v sedmem razredu. V osmem razredu je namerjal toliko zaslužiti, da bi mogel priti na Dunaj in tam nekaj časa živeti, toda nesreča je hotela drugače. Že v sedmem razredu ga je popadla prsna bolezen, katera se je v osmem razredu ponovila. Siromak je moral celih šest tednov biti v postelji. To ga je mnogo stalo. Prihranil je samo toliko, da je mogel priti na Dunaj. Nikomur ni povedal, koliko ima denarja, ker ga je bilo zeló malo, in njegova revščina bi bila gotovo delala hude skrbi njegovi blagi ma-